

“ADALETE ERİŞİMİN” İNCE YOLU “ADİL YARGILANMA HAKKI”

Özdemir ÖZOK*

Öncelikle Hukuk Fakültesi’nden beri birlikteliğim süren sevgili arkadaşım İzmir Barosu Başkanı Nevzat Erdemir’i 9 Ocak 2009 günü aniden kaybetmenin şoku ve üzüntüsünü taşımaktayım. Düşüncelerini özgürce ifade eden yürekli ve katıksız yurtsever, lekesiz Anadolu delikanlısı olan değerli arkadaşımızı çok arayacağız. Günümüz Türkiye’sinde sayıları giderek azalan içtenlikli, yalın ve ilkeli bir Atatürkçü duruş sergileyen sayın başkanımızın bu davranışları genç meslektaşlarımıza ve onu seven dostlarına örnek olacaktır. Kendisine Tanrı’dan rahmet sevgili eşi, sevimli kızları ve çok sevdiği torunu yanında tüm dostlarına sabırlar dilerim.

* * *

Türkiye Barolar Birliği kuruluşundan bu yana savunduğu “*eksiksiz demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve tüm kurum ve kurallarıyla işleyen hukuk devleti*” ilke ve kavramlarının ülkemizde yaşama geçmesi için yoğun bir uğraş vermektedir. Bu bağlamda amaca uygun olarak toplantılar düzenlemekte, kitaplar yayımlamakta anılan kavramların içinin doldurulduğu ulusal ve uluslararası her türlü etkinliğe duraksamadan destek vermekte ve katkı sunmaktadır. Çünkü biliyoruz ki insanlık uluslar arası belgelerde şekillenen ilke ve kavramlara büyük bedeller ödeyerek kavuşabilmiştir. İnsanlığın bu ortak değerlerini ulusal ve uluslar arası ilişkilerde öne çıkarmak,

* Av., Türkiye Barolar Birliği Başkanı.

savunmak ve onlara işlerlik kazandırmak çağdaşlığın temel kuralıdır. Özellikle altmış milyon insanın ölümü, bir o kadar insanın yaralandığı, sakat kaldığı, birçok ülkenin yakılıp, yıkıldığı İkinci Dünya Savaşı sonrasında, dünya ulusları daha sıkı işbirliği içinde olma gereksinimi duyarak bir seri ulusal üstü belge imzalamışlardır. 26 Haziran 1945'te San Francisco'da imzalanan *"Birleşmiş Milletler Anasözleşmesi"*yle başlayan bu süreç günümüzde de devam etmiş ve *"Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi"* ve Ek Protokolleriyle en üst seviyeye ulaşmıştır. Bu anlamda *"Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi"*nde yer alan *"adil yargılanma güvenceleri"* Avrupa Konseyi üyesi kırk beş ülkenin yargısal yapılanmalarını ince ipliklerle örülmüş bir ağ gibi sarmıştır. Hiçbir çağdaş ülke bu çok hassas ağın dışında kalamaz. Kuşkusuz bütün hukuksal yapılanmaların birbirinden esinlendiklerini ve sonuçta birbirine benzediklerini de söyleyebiliriz.

Galile'yi ölüme gönderen Padua Engisizyon Mahkemesi'nden, Fransız ihtilalinin halk mahkemelerine, Sosyalist Devrimin halk mahkemelerinden, Çavuşevsku'yu kaldırımın kenarında kurşuna dizene karşı devrimin gönüllü yargıçlarına kadar onca karmaşayı yaşayan Avrupa'da bugünkü ortak söylem ve eylemi geliştirmenin çok kolay olmadığını da anımsamak gereklidir. Bu noktada yakın tarihimizde yaşanan İstiklal Mahkemeleri, Yassıada Mahkemeleri deneyimleri yanında, DGM'de bir zorunluluk olarak yargı tarihimizde yer almıştır.

Günümüz Türkiye'sinde bu deneyimlerin yaşanmaması için kişisel ve kurumsal olarak son derece duyarlı olmak durumundayız. Ancak üzülerek görmekteyiz kiyargılama hukukunun temel hak ve özgümlüklerin korunmasına ve kullanılmasına yönelik incelikleri ve sağladığı güvenceler, yeni CMK'ya rağmen, uygulamada göz ardı edilmekte, medyada bazı kalemler hoyratça davranışları ve kuralların ihmalini alkışlamaktadırlar. Bu duyarlılık hukuk adamları için çok daha da önemlidir. Çünkü nitelikli hukukçuların hukuk devletinde önemli görevleri vardır. Hukuk devletinin gelişmesinde, sorunların aşılmasında, görevleri ve sorumlulukları yerine getirmede, yetkileri kullanmada insan haklarının gelişmesinde nitelikli hukukçuların büyük payı vardır. Bu bağlamda hukukçu olmazsa, devlet, sıradan bir örgütlenme ve yönetim mekanizması olarak ka-

lır. Ona çağdaş anlamını kazandıran sorumluluk ve duyarlılığı üst düzeyde olan hukukçuların varlığıdır. Bu nedenle hukukçuların ulusal ve uluslar arası tüm gelişmelerden haberi ve bilgisi olmak durumundadır. Yargısal güvenceler konusunda hassas olmalarını beklediğimiz hukukçuların bu alandaki yanlış, hukuka ve korunan değerlere aykırı davranışları sessizce seyretmeleri, hatta zaman zaman onaylar tavırlar takınmaları üzüntümüzü daha da arttırmaktadır. Dergimizin geçmiş sayılarından birinde yayımlanan hocamız Sahir Erman'ın *"hukuka aykırı davranmanın hiç bişr mazereti olamaz"* sözünü hukukçuların vaz geçilmez düstur kabul etmeleri gerekliliğine değinmek isterim.

Çağdaş olma iddiasında olan hiçbir kişi ya da kurum kendi dışında gelişen çağcıl değerlere duyarsız ve kapalı olamaz. Kimi eksiklerimize ve sorunlarımıza karşın Türkiye yasalarında yaptığı kapsamlı değişikliklerle *"Adaletle Daha İyi Erişim"* konusunda önemli yol almıştır. *"Geline nokta yeterli midir?"* sorusuna olumlu yanıt vermek mümkün değildir. Bu nedenle *"Adil Yargılanma"*, *"Adil Yardım"* ve *"Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları"* gibi ilke ve kavramların çerçevelerinin çizilmesi yanında içlerinin doldurulması gerekmektedir.

Ülkemizde *"yargılama adaleti"* deyimini, genellikle yargılayanları niteleyen bir kavram olarak kullanılmaktadır. Ülkenin hukuksal yapılanması ile birlikte yargı yerlerinin işleyişi, adil yargılanma koşullarını oluşturmaktadır.

Yargılamanın değişmeyen öznesini *"insan"* oluşturmaktadır. Yargılama adaletinin ne oranda gerçekleştiğinin araştırılması için olaya öncelikle yargılananlar açısından bakmak gereklidir. Yargılama sürecinde, yasaların ve uygulamanın yargılananların etkinliğini öne çıkarması, adaletin gerçekleştirme olasılığını da güçlendirmektedir. Bu bağlamda günümüzde *"son söz sanığındır"* ya da *"davalınınındır"* demek çok fazla anlam taşımamaktadır. Yargısal etkinliğin ilk aşamadan itibaren başlatılması ve kesin hüküm aşamasına kadar sürdürülmesi gereklidir. Artık insanlar, adaletin özde sağlandığı varsayımı ile yetinmemekte, görüntüde de adaletin gerçekleştiğini görmek istemektedirler.

İşte bu anlayış kısaca “*adil yargılanmayı isteme hakkı*” biçiminde şekillenmektedir. Bunun sonucu olarak yıllar boyu yapılan mücadeleler Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6.maddesinde şekillenen “*adil yargılanma*” güvencelerinin doğuşuna neden olmuştur. Türkiye bilindiği gibi sözleşmeyi 19.3.1954 günlü ve 6366 sayılı yasa ile kabul etmiş, Anayasa’nın 90. maddesinde yapılan değişiklikle iç hukuk kuralı haline getirmiştir. Ayrıca bilindiği gibi iç hukuk normuyla sözleşmeye ilişkin bir kural çatıştığı takdirde sözleşme hükümü üstün norm olarak kabul edildiği gibi sözleşme hükümlerinin anayasaya aykırılığı da iddia edilememektedir. Yine bilindiği gibi Türkiye hem AİHM’nin yargı yetkisini hem de bu mahkeme yapılacak bireysel başvuruyu kabul etmiştir. Dolayısıyla artık Türk yargısı da AİHM’nin değerlendirme ve incelemesine muhatap olmaktadır. Bu nedenle Türk yargıç ve savcılar kuşkusuz savunmayı temsil eden avukatları AİHM ve onun bir anlamda anayasası olan AİHS’nin 6. maddesinde düzenlenen “*adil yargılanma*” koşullarına uymak zorundadırlar. Türkiye Barolar Birliği bu alandaki çalışmalara öncülük etmekte ve bu alanda değişik zamanlarda yayınlar yapmaktadır. Son zamanlarda Avrupa Konseyi ile birlikte yürütülen bir program çerçevesinde biri İngiliz dördü Türk beş uzman tarafından hazırlanan ve yayımlanan “*Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*” kitabı mümkün olduğunca bütün ceza hâkimlerine, savcılara, yüksek hâkimlere ve avukatlara ücretsiz olarak dağıtılmış; uygulamada dikkate alınması sağlanmak istenmiştir.

AB uyum yasaları çerçevesinde yapılan bu düzenlemeler, kuşkusuz yeterli değildir. Kendi halkımızın hukuksal güvencesi nedeniyle çağcıl ve evrensel ilke ve kavramların yaşama geçmesi için gerekenler mutlaka yapılmalı ve hukuk tüm ilişkilerde egemen olmalıdır. Yoksa hukuk ve yargı adına yaşanan bu traji-komik olayların sonu gelmeyecektir.